

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

313

Przyszłość rachunkowości i sprawozdawczości – założenia, zasady, definicje Kierunki zmian prawa bilansowego w Polsce

Redaktorzy naukowci

Zbigniew Luty

Aleksandra Łakomiak

Alicja Mazur

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2013

Redaktor Wydawnictwa: Barbara Majewska
Redaktor techniczny: Barbara Łopusiewicz
Korektor: Barbara Cibis
Łamanie: Małgorzata Czupryńska
Projekt okładki: Beata Dębska

Publikacja jest dostępna w Internecie na stronach:
www.ibuk.pl, www.ebscohost.com,
The Central and Eastern European Online Library www.ceeol.com,
a także w adnotowanej bibliografii zagadnień ekonomicznych BazEkon
http://kangur.uek.krakow.pl/bazy_ae/bazekon/nowy/index.php

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronie internetowej Wydawnictwa
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2013

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-319-9

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk: Drukarnia TOTEM

Spis treści

Wstęp	7
Dorota Adamek-Hyska: Założenia koncepcyjne sprawozdań budżetowych	9
Hanna Czaja-Cieszyńska: „Nie” dla MSSF dla MSP w Unii Europejskiej – słuszna decyzja czy duży błąd?.....	25
Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Rachunkowość małych przedsiębiorstw – diagnoza i propozycje modyfikacji prawa bilansowego.....	35
Małgorzata Kamieniecka: Sprawozdawczość MŚP w zakresie odroczonego podatku dochodowego – propozycje zmian	46
Anna Kasperowicz: Pojęcie kontroli w kontekście uznawania przychodów .	58
Tomasz Kondraszuk: Uproszczona ewidencja czy uproszczona sprawo- zdawczość w sektorze mikroprzedsiębiorstw?.....	74
Alicja Mazur: Pomiar wartości przychodów według projektu międzyna- rodowego standardu dotyczącego przychodów	84
Lucyna Poniatowska: Rezerwy w rachunkowości – ewolucja podejścia i per- spektywy zmian	100
Adrian Ryba: Ewidencja i wycena inwestycji zgodnie z ustawą o rachunko- wości – artykuł dyskusyjny	110
Aleksandra Sulik-Górecka: Koncepcja zmiany zasad prezentacji kapitału w sprawozdaniu finansowym zamkniętych funduszy inwestycyjnych	127
Gyöngyvér Takáts: Koncepcja sprawozdawczości finansowej mikropodmio- tów – przyczynek do dyskusji.....	137
Grażyna Voss, Piotr Prewysz-Kwinto: Zintegrowane systemy ewidencyjne	148
Mateusz Wilczewski: Wpływ wyceny kart zawodniczych na bilans klubu piłkarskiego.....	159
Edward Wiszniowski: Model szacowania Utraty wartości instrumentów fi- nansowych w założeniach MSSF 9 – rachunkowość czy inżynieria finan- sowa?	170
Paweł Zieniuk: Ujawnienia informacji o wartościach szacunkowych w spra- wozdaniu finansowym – wyzwanie dla biegłego rewidenta.....	189
Katarzyna Żuk: Ujęcie księgowe pomocy finansowej uzyskiwanej przez wstępnie uznane grupy producentów owoców i warzyw	199

Summaries

Dorota Adamek-Hyska: Conceptual framework of budgetary reports.....	24
Hanna Czaja-Cieszyńska: ”No” to IFRS for SMEs in the European Union – the right decision or a big mistake?	34

Waldemar Gos, Stanisław Hońko: Accounting of small enterprises – diagnosis and proposals for modification of accounting law	45
Małgorzata Kamieniecka: Deferred income tax in the reporting of SMEs – proposals for change	57
Anna Kasperowicz: Concept of control in the context of income recognizing	73
Tomasz Kondraszuk: Simplified recording or simplified reporting in the sector of microenterprises	83
Alicja Mazur: Revenue measurement according to the proposal of a new international standard	99
Lucyna Poniatowska: Reserves in accounting – evolution of approach and perspectives of changes	109
Adrian Ryba: Recording and measurement of investments in accordance with the accounting act – discussion article	126
Aleksandra Sulik-Górecka: The rules of capital presentation in the financial report of close-end investment funds in the light of law	136
Gyöngyvér Takáts: Financial reporting concept of micro entities – discussion paper	147
Grażyna Voss, Piotr Prewysz-Kwinto: ERP systems	158
Mateusz Wilczewski: The influence of players’ registration rights on a football club’s balance sheet	169
Edward Wiszniowski: A model for estimating the loss of value of amortised cost financial instruments as per the accounting standards requirements 9 IFRS – accounting or financial engineering?	188
Paweł Zieniuk: Disclosures of estimated values in financial statements – a challenge for auditor	198
Katarzyna Żuk: Accounting presentation of financial grants received by the pre-recognized groups of fruit and vegetables producers	212

Edward Wiszniowski

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

MODEL SZACOWANIA UTRATY WARTOŚCI INSTRUMENTÓW FINANSOWYCH W ZAŁOŻENIACH MSSF 9 – RACHUNKOWOŚĆ CZY INŻYNIERIA FINANSOWA?

Streszczenie: Od 2015 r. dotychczasowy MSR 39 – „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena” ma zostać zastąpiony nowym standardem MSSF 9 – „Instrumenty finansowe”. Stosowany dotąd model wyceny według skorygowanej ceny nabycia odnosi się przede wszystkim do portfeli kredytowych i uwzględnia straty wynikające z przeszłych zdarzeń i bieżących okoliczności (*ex post*), ale nie przewiduje korekty wartości o przyszłe straty, nawet gdy są one oczekiwane z dużym prawdopodobieństwem (*ex ante*). W artykule omówiono projektowane zasady wyceny oraz wskazano zagrożenia związane z możliwością kreowania wartości instrumentów finansowych w związku z subiektywnymi ocenami przyszłych strat w portfelach kredytowych przez zainteresowane instytucje.

Słowa kluczowe: instrumenty finansowe, rachunkowość bankowa, MSSF.

1. Wstęp

Zdaniem części ekonomistów, a w ślad za nimi grup polityków, jedną z przyczyn światowego kryzysu finansowego były błędne zasady rachunkowości, w tym odnoszące się do wyceny instrumentów finansowych. Głównego czynnika sprawczego zapaści ekonomicznej nie upatrywano w błędach w zarządzaniu instytucjami finansowymi, wobec którego rachunkowość pełni służebną rolę, dostarczając informacji gospodarczych, ale w zasadach wyceny opartych na wartościach rynkowych (*market-to-market*). W przypadku banków ujawnienie znaczących spadków rynkowej wartości aktywów miało przelożyć się na niekorzystny wizerunek tych instytucji i w konsekwencji wywołać spadek zaufania między nimi, a następnie spowodować utratę płynności i wypłacalności [Pokojska 2008].

Na początku kryzysu finansowego¹ lansowane były dwie koncepcje zmian zasad rachunkowości w zakresie wyceny instrumentów finansowych: powrotu do kosztu

---

¹ Za początek światowego kryzysu finansowego w wielu publikacjach przyjmuje się datę 15 września 2008 r., tj. datę upadku amerykańskiego banku inwestycyjnego Lehman Brothers [Paździor 2013, s. 75].

historycznego oraz zmiany obowiązujących standardów, w szczególności MSR 39 – „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”.

Gorącym zwolennikiem pierwszej idei był np. prof. Jesus Huerta de Soto z Uniwersytetu Juana Carlosa w Madrycie, który Międzynarodowe Standardy Rachunkowości określił mianem „zepsucia tradycyjnych, od stuleci przestrzeganych na całym świecie zasad rachunkowości”, zaś włączenie ich do ustawodawstwa różnych krajów nazwał „porzuceniem w ocenie wartości aktywów bilansowych tradycyjnej zasady ostrożności i zastąpienie jej przez zasadę wartości godziwej”, która spowodowała „nadymanie wartości księgowych w celu przybliżenia ich do rzekomo bardziej obiektywnych wartości giełdowych, w przeszłości stale rosnących w gospodarczym procesie euforii finansowej” [de Soto, de Soto 2009, s. XIX].

Druga koncepcja opierała się na modyfikacji stosowanych zasad wyceny w MSR 39, co w końcu 2008 r. zostało przyjęte jako rekomendacja państw grupy G20, a zalecenia w tym zakresie zostały skierowane do Rady Międzynarodowych Standardów Rachunkowości² [IFRS 2013, s. 4]. W okresie pomiędzy 21.12.2008 r. a 1.01.2013 r. standard MSR 39 zmieniano 12 razy³, przy czym zmiany te miały charakter przejściowy, bo równolegle trwały prace nad nowym Międzynarodowym Standardem Sprawozdawczości Finansowej MSSF 9 – „Instrumenty finansowe”, który w 2015 r. ma zastąpić dotychczasowy standard [MSR 2008]. Prace nad MSSF 9 zostały podzielone na trzy fazy:

- faza 1 – dotyczy ujmowania i wyceny instrumentów finansowych (prace zakończono w październiku 2010 r., ale wznowiono je w 2012 r.),
- faza 2 – związana jest z ustalaniem utraty wartości instrumentów finansowych (w toku),
- faza 3 – odnosi się do rachunkowości zabezpieczeń (część prac jest w fazie dyskusji).

W związku z realizacją fazy 2 projektu MSSF 9 w marcu 2013 r. Ministerstwo Finansów skierowało do środowiska naukowego i praktyków rachunkowości wnioski o sporządzenie opinii odnoszącej się do koncepcji modyfikacji modelu wyceny instrumentów finansowych, dokonywanej według skorygowanej ceny nabycia⁴ [MF 2013]. Rozwiązanie zaproponowane przez Radę MSR sprowadzało się do tego, aby w momencie początkowego ujęcia instrumentu finansowego uwzględniana była oczekiwana strata, ale tylko w części, jaka dotyczyłaby pierwszych 12 miesięcy okresu ich trwania. Wystąpienie straty oczekiwanej w całym okresie trwania instrumentu ważne byłoby prawdopodobieństwem jej zaistnienia w pierwszym roku. Następnie na każdy dzień bilansowy jednostka miałaby oceniać, czy wystąpiło po-

² W dalszej części artykułu używa się skrótu: RMSR lub Rada MSR.

³ Na podstawie analizy publikacji elektronicznej LexPolonica, stan prawny: 17.04.2013 r.

⁴ W artykule zamiennie stosuje się nazwę modelu wyceny według zamortyzowanego kosztu z uwzględnieniem efektywnej stopy procentowej.

gorszenie jakości kredytowej⁵ i w zależności od wyniku oceny mogłaby zastosować jedną z dwóch możliwości:

a) w przypadku braku pogorszenia jakości kredytowej możliwe byłoby ujmowanie oczekiwanej straty w wysokości odnoszącej się tylko do kolejnych 12 miesięcy,

b) w przypadku stwierdzenia wiarygodnych przesłanek o znacznym pogorszeniu jakości kredytowej, istniałby obowiązek ujęcia pełnej oczekiwanej straty w całym okresie trwania instrumentu finansowego.

Zasygnalizowany problem jest bardzo istotny z punktu widzenia rachunkowości banków, ponieważ dotyczy portfela kredytowego, który stanowi dominującą część aktywów sektora bankowego w Polsce⁶.

Celem artykułu jest prezentacja i wskazanie możliwych implikacji wynikających z uwzględnienia strat oczekiwanych w szacowaniu utraty wartości instrumentów finansowych wycenianych według skorygowanej ceny nabycia. Stosując metody badawcze wykorzystujące studia literatury, obowiązujące przepisy prawa oraz analizę przypadków, w pracy postawiono hipotezę, że uwzględnienie strat oczekiwanych w momencie początkowego ujęcia instrumentów finansowych zbliża rachunkowość do inżynierii finansowej.

2. Wycena i utrata wartości instrumentów finansowych utrzymywanych do terminów wymagalności w bankach prowadzących rachunkowość w oparciu o MSR – aktualny⁷ stan prawny

Przez pojęcie instrumentu finansowego, zgodnie z § 11 MSR 32 – „Instrumenty finansowe: ujmowanie i wycena”, należy rozumieć każdy kontrakt, który skutkuje powstaniem składnika aktywów finansowych u jednej jednostki i zobowiązania finansowego lub instrumentu kapitałowego u drugiej jednostki. MSR 39 wymienia cztery kategorie instrumentów finansowych:

- aktywa lub zobowiązania finansowe wyceniane w wartości godziwej przez wynik finansowy,
- inwestycje utrzymywane do terminu wymagalności,
- pożyczki i należności,
- aktywa finansowe dostępne do sprzedaży.

Wycenie według skorygowanej ceny nabycia podlegają instrumenty finansowe drugiej i trzeciej kategorii, jeżeli jednostka będzie je utrzymywać do terminu wy-

---

⁵ Tzn. zwiększenie ryzyka kredytowego w stosunku do tego, które było w kalkulowane w oprocentowanie kredytu w momencie jego udzielenia.

⁶ Według stanu na dzień 31.03.2013 r. kredyty i pożyczki wyceniane wg zamortyzowanego kosztu stanowiły 68,8% aktywów ogółem sektora bankowego [KNF 2013].

⁷ Stan na dzień 17.04.2013 r.

magalności⁸ oraz istnieje możliwość określenia przepływów pieniężnych w datach okresu ich trwania. Przykładowo, wycenie tej podlegają kredyty i pożyczki udzielone oraz nabyte papiery wartościowe, w szczególności obligacje Skarbu Państwa, bony skarbowe lub bony pieniężne NBP.

Zamortyzowany koszt składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego jest to kwota, w jakiej składnik aktywów finansowych lub zobowiązanie finansowe wycenia się w momencie początkowego ujęcia, pomniejszona o spłaty kapitału oraz powiększona lub pomniejszona o ustaloną, z zastosowaniem efektywnej stopy procentowej, skumulowaną amortyzację wszelkich różnic pomiędzy wartością początkową a wartością w terminie wymagalności oraz pomniejszoną o wszelkie odpisy (bezpośrednio lub pośrednio przez rachunek rezerw) z tytułu utraty wartości lub nieściągalności.

Obecnie wartość bilansowa omawianej grupy instrumentów finansowych w dniu wprowadzenia do ksiąg rachunkowych (WB_0) można opisać zależnością:

$$WB_0 = (-CF_0) \cdot (1 + ESP)^{\frac{1}{365}}, \quad (1)$$

gdzie: CF_0 – przepływ pieniężny w momencie zaistnienia instrumentu finansowego; w przypadku kredytu najczęściej jest to wypłacona kwota pomniejszona o dokonane potrącenia, np. z tytułu opłat czy prowizji,
 $\frac{1}{365}$ – okres jednego dnia odsetkowego w roku obliczeniowym liczącym 365 dni,
 ESP – efektywna stopa procentowa, którą można wyznaczyć metodą najmniejszych kwadratów wg wzoru:

$$CF_0 = \sum_{i=1}^n \frac{CF_i}{(1 + ESP)^{\frac{d_i - d_{i-1}}{365}}}, \quad (2)$$

gdzie $(d_i - d_{i-1})$ jest okresem liczonym w dniach, będącym różnicą pomiędzy datą bilansową a ostatnim okresem płatności, przy czym dzień ostatecznej zapadalności lub wymagalności wycenianego składnika aktywów lub zobowiązań odsetkowych nie jest dniem odsetkowym.

Metoda efektywnej stopy procentowej jest to metoda naliczania zamortyzowanego kosztu składnika aktywów finansowych lub zobowiązania finansowego (albo grup aktywów lub zobowiązań finansowych) oraz przypisania przychodów lub kosztów odsetkowych do odpowiednich okresów. Efektywna stopa procentowa jest stopą, która dyskontuje oszacowane przyszłe pieniężne wpływy lub płatności dokonywane w oczekiwanym okresie do wygaśnięcia instrumentu finansowego, a w uza-

⁸ Często w aktach prawnych, w tym w tłumaczeniach MSR, można spotkać się z określeniem „wymagalność aktywów”. Jest to pojęcie nieprawidłowe. Aktywa charakteryzują się terminami zapadalności, natomiast pasywa terminami wymagalności.

sadnionych przypadkach w okresie krótszym – do bilansowej wartości netto składnika aktywów lub zobowiązania finansowego. Przy wyliczaniu efektywnej stopy procentowej jednostka dokonuje oszacowania przepływów pieniężnych, uwzględniając wszelkie postanowienia umowy instrumentu finansowego (np. przedpłaty), jednakże nie uwzględnia potencjalnych przyszłych strat związanych z nieściągalnością kredytów. Wyliczenie obejmuje wszelkie płacone i otrzymywane przez strony umowy prowizje, koszty transakcji oraz premie lub dyskonta. Przyjmuje się, że przepływy pieniężne oraz oczekiwany czas trwania grupy podobnych instrumentów finansowych mogą być wiarygodnie oszacowane, jednak w przypadkach, kiedy nie jest możliwe wiarygodne określenie przepływów pieniężnych lub oczekiwanego czasu trwania instrumentu finansowego (lub grupy instrumentów finansowych), jednostka dokonuje wyliczeń w oparciu o przepływy pieniężne wynikające z umowy za pełny umowny czas trwania instrumentu finansowego (lub grupy instrumentów finansowych).

W kolejnych okresach i , tzn. po dniu początkowego ujęcia, aż do dnia zapadalności/wymagalności instrumentu finansowego jego wartość bilansowa (WB_i) obliczana jest według wzoru:

$$WB_i = (WB_{i-1} - CF_i) \cdot (1 + ESP)^{\frac{d_i - d_{i-1}}{365}} - K_i, \quad (3)$$

gdzie: WB_{i-1} – wartość bilansowa w dniu dokonywania ostatniej płatności przed dniem bilansowym i ,

CF_i – płatność w dniu bilansowym,

K_i – odpis z tytułu trwałej utraty wartości.

Zgodnie z § 58 i 59 MSR 39 na koniec każdego okresu sprawozdawczego jednostka jest zobowiązana ocenić, czy istnieją obiektywne dowody utraty wartości składnika lub grupy aktywów finansowych, przy czym nie dopuszcza się ujęcia strat oczekiwanych w wyniku przyszłych zdarzeń, bez względu na stopień prawdopodobieństwa ich zajścia. Ze względu na fakt, że standardy wskazują jedynie ogólne przesłanki obiektywnych dowodów utraty wartości instrumentów finansowych, Komisja Nadzoru Finansowego (KNF) wydała Rekomendację R skierowaną do banków stosujących MSR/MSSF. Rekomendacja ta ma zastosowanie do bilansowych i pozabilansowych ekspozycji kredytowych⁹, które utraciły wartość [Rekomendację R 2011]. Rekomendacje są wydawane przez KNF na podstawie art. 137 pkt 5) Pra-

⁹ Rekomendacja R definiuje bilansowe ekspozycje kredytowe jako aktywa finansowe zaklasyfikowane do kategorii „pożyczki i należności” oraz „inwestycje utrzymywane do terminu zapadalności” zgodnie z § 9 MSR 39 (choć w MSR jest „do terminu wymagalności”). Pojęcie pozabilansowej ekspozycji kredytowej rekomendacja definiuje jako pozabilansowe udzielone zobowiązania o charakterze finansowym i gwarancyjnym (np. udzielone, a niewykorzystane linie kredytowe, gwarancje lub akredytywy).

wa bankowego i są zbiorem dobrych praktyk dotyczących ostrożnego i stabilnego zarządzania bankami [Prawo bankowe 1997].

Tabela 1. Obiektywne przesłanki utraty wartości instrumentów finansowych według MSR 39 i Rekomendacji R

MSR 39	Rekomendacja R
1. Znaczące trudności finansowe emitenta lub dłużnika	Oprócz przesłanek w MSR 39: 1. Opóźnienia w spłacie powyżej 90 dni
2. Niedotrzymanie warunków umowy, np. niespłacenie albo zaleganie ze spłacaniem odsetek lub nominału	2. Uzyskanie informacji o wszczęciu postępowania upadłościowego lub bankructwie klienta
3. Przyznanie pożyczkobiorcy przez pożyczkodawcę, ze względów ekonomicznych lub prawnych wynikających z trudności finansowych pożyczkobiorcy, udogodnienia, którego w innym przypadku pożyczkodawca by nie udzielił	3. Uzyskanie informacji o problemach finansowych kontrahenta detalicznego (utrata pracy, obniżenie dochodów, wzrost zadłużenia, niespłacanie zadłużenia w innych instytucjach)
4. Wysokie prawdopodobieństwo upadłości lub innej reorganizacji finansowej pożyczkobiorcy	4. Znaczące pogorszenie wyników analizy ratingowej lub scoringowej
5. Zanik aktywnego rynku na dany składnik aktywów finansowych ze względu na trudności finansowe	5. Kwestionowanie bilansowej ekspozycji kredytowej przez kontrahenta na drodze postępowania sądowego
6. Obserwowane dane wskazujące na możliwy do zmierzenia spadek oszacowanych przyszłych przepływów pieniężnych związanych z grupą aktywów finansowych od momentu początkowego ujęcia, mimo że nie można jeszcze ustalić spadku dotyczącego pojedynczego składnika grupy aktywów finansowych, w tym:	6. Wniosek banku o wszczęcie postępowania egzekucyjnego wobec kontrahenta
6.1. negatywne zmiany dotyczące statusu płatności pożyczkobiorców w grupie (np. zwiększona ilość opóźnionych płatności lub zwiększona liczba posiadaczy kart kredytowych, którzy osiągnęli limit kredytowy i spłacają miesięczną kwotę minimalną	7. Nieznane miejsca pobytu i nieujawniony majątek kontrahenta
6.2. krajowa lub lokalna sytuacja gospodarcza, która ma związek z niespłacaniem aktywów w grupie (np. wzrost wskaźnika bezrobocia w obszarze geograficznym pożyczkobiorcy, spadek cen nieruchomości w przypadku kredytów hipotecznych w danym regionie, spadek cen ropy naftowej w przypadku pożyczek udzielonych producentom ropy naftowej, niekorzystne zmiany w kondycji branży, która dotyczy pożyczkobiorcy w grupie)	8. Obniżenie przez uznaną i powszechnie akceptowaną zewnętrzną instytucję oceny wiarygodności kredytowej (agencję ratingową) ratingu kontrahenta lub ratingu kraju siedziby kontrahenta, np. z klasy inwestycyjnej do klasy spekulacyjnej, ratingu jakichkolwiek papierów dłużnych emitowanych przez kontrahenta

Źródło: opracowanie własne na podstawie MSR 39 i Rekomendacji R.

Tabela 2. Podstawowe zasady aktualizacji wartości ekspozycji kredytowych w bankach stosujących MSR/MSSF oraz UoR

MSR/MSSF/Rekomendacja R		UoR/Rozporządzenie MF 2008	
I. Kryteria jakościowe:	II. Kryteria ilościowe:	I. Kryteria jakościowe:	II. Kryteria ilościowe:
1. Tak, wg tabeli 1	Brak – określa bank	1. Ocena zarządzania	1. Wskaźniki efektywności działania (np. rentowność kapitału)
		2. Stopień zależności od rynku	2. Wskaźniki płynności
		3. Stopień zależności od dotacji i zamówień rządowych, kilku dużych dostawców lub odbiorców	3. Wskaźniki rotacji majątku obrotowego i zobowiązań bieżących
		4. Stopień zależności od innych podmiotów grupy	4. Wskaźniki struktury bilansu (zadłużenie i możliwość spłaty długu)
		5. Ocena agencji ratingowej	5. Współczynnik wypłacalności (banki) i stopień pokrycia środkami własnymi marginesu wypłacalności oraz pokrycia kapitału gwarancyjnego (zakłady ubezpieczeń)
III. Klasyfikacja ekspozycji kredytowych oraz wysokość rezerw:		III. Klasyfikacja ekspozycji kredytowych oraz wysokość rezerw ¹⁰ :	
– wg Rekomendacji R – ekspozycja zagrożona przy opóźnieniu w spłacie powyżej 90 dni, rezerwa – brak – klasy ekspozycji, mierniki ilościowe i terminy opóźnienia w spłacie oraz ich wpływ na poziom rezerw celowych określa bank		1. Normalne – brak spłaty do 1 miesiąca (M), rezerwa 0%	
		2. Pod obserwacją – brak spłaty powyżej 1 M do 3M, rezerwa 1,5%	
		3. Poniżej standardu – brak spłaty powyżej 3M do 6M, rezerwa 20%	
		4. Wątpliwe – brak spłaty powyżej 6M do 12M, rezerwa 50%	
		5. Stracone – brak spłaty powyżej 12M, rezerwa 100%	
IV. Zabezpieczenia ekspozycji kredytowych, które mogą pomniejszać podstawę tworzenia rezerw – brak propozycji rozwiązań		IV. Zabezpieczenia ekspozycji kredytowych, które mogą pomniejszać podstawę tworzenia rezerw – szczegółowo określone	

Źródło: opracowanie własne.

¹⁰ W tabeli nie uwzględniano klasyfikacji ze względu na osobę dłużnika, sytuację ekonomiczno-finansową dłużnika oraz kryteria jakościowe.

Banki stosujące przepisy ustawy o rachunkowości (UoR) dokonują pomiaru utraty wartości ekspozycji kredytowych w oparciu o przepisy rozporządzenia Ministra Finansów w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków [Rozporządzenie MF z 16 grudnia 2008]. W odróżnieniu od MSR 39 rozporządzenie to szczegółowo precyzuje, kiedy istnieje obowiązek dokonywania odpisów utraty wartości ekspozycji kredytowych oraz jaka jest procentowa wysokość tych odpisów (rezerw) w stosunku do niespłaconego kapitału kredytowego przy jednoczesnym uwzględnieniu wartości zabezpieczeń. Oznacza to, że kryteria tworzenia rezerw w regulacjach wewnętrznych banków prowadzących rachunkowość w oparciu o ustawę nie mogą zawierać łagodniejszych kryteriów aktualizacji wartości niż te, które zawiera rozporządzenie.

W bankach stosujących standardy międzynarodowe jest inaczej. Według pkt 1.2.2 Rekomendacji R to bank powinien opracować i posiadać opis „zaimplementowanego w banku” systemu zarządzania ryzykiem kredytowym w zakresie utraty wartości bilansowych ekspozycji kredytowych. Powinien on obejmować np.: zasady polityki i procedury odnoszące się m.in. do częstotliwości monitorowania i dokonywania przeglądów ekspozycji kredytowych pod kątem utraty ich wartości, wartości zabezpieczeń, stosowania indywidualnego i grupowego podejścia do identyfikacji ekspozycji kredytowych oraz szacowania odpisów aktualizujących. Stan ten nie oznacza wprawdzie pełnej dowolności oceny ekspozycji kredytowych, które utraciły wartość, i związanych z tym wysokości odpisów aktualizacyjnych, ale stwarza szerokie pole do kreowania – w zależności od sytuacji – lepszej lub gorszej pozycji ekspozycji kredytowych, a co za tym idzie, m.in. wyższego lub niższego wyniku finansowego. Ponadto brak jednolitych zasad wyceny pomiędzy tymi samymi grupami instrumentów finansowych wykazywanych przez banki, które jednak prowadzą rachunkowość w oparciu o krajowe lub międzynarodowe normy rachunkowości, może powodować ograniczoną porównywalność sprawozdań finansowych pomiędzy tymi instytucjami.

O ile tworzenie rezerw przez banki stosujące rozwiązania UoR mają ściśle określone zasady tworzenia rezerw, o tyle w przypadku banków, które stosują rozwiązania MSR/MSSF brakuje takich jednoznacznych rozwiązań. Sytuacja ta może tłumaczyć, dlaczego coraz więcej banków, nawet niedużych, w tym banków spółdzielczych, rozważa prowadzenie rachunkowości opartej na MSR/MSSF.

W praktyce banków stosujących standardy międzynarodowe w przypadku odnotowania przesłanek utraty wartości ekspozycji tworzony jest odpis aktualizujący, który obniża wartość księgową do wartości bieżącej oczekiwanych przyszłych przepływów pieniężnych. Ekspozycje kredytowe mogą jednak wcześniej podlegać ocenie indywidualnej i grupowej, co wiąże się z ustaleniem kryteriów oceny tych aktywów.

Ocena indywidualna, tzn. ustalana na poziomie kredytobiorcy, może być uwarunkowana wysokością progów zaangażowania, które bank ustala dla danego segmentu klientów (tabela 3). Wycena grupowa, obejmująca homogeniczny zbiór

Tabela 3. Przykład oceny ekspozycji zagrożonych w oparciu o segmentację klientów w Alior Banku SA

Segment klienta	Wysokość progu w zł	
	2011 r.	2012 r.
1. Klient indywidualny	100 000	100 000
2. Klient biznesowy	200 000	200 000
Okres przeterminowania	powyżej 30 dni	

Źródło: [Alior Bank 2013, s. 99].

dłużników, może być oparta na czasie pozostawania danej ekspozycji w stanie „nie-spłacalności” (*default*) przy ewentualnym uwzględnieniu oczekiwanych odzysków ekspozycji. Każdy bank może ustalać nieco odmienne zasady oceny utraty wartości ekspozycji kredytowych, a to oznacza, że wyniki oceny tych samych instrumentów finansowych mogą być różne. Na przykład BRE Bank SA dokonuje podziału na „twarde” i „miękkie” kryteria utraty wartości. Przykładowo, jednym z „twardych” kryteriów jest kwota i liczba dni przeterminowania ekspozycji kredytowych. Bank ten przyjął w swoich regulacjach wewnętrznych, że w przypadku klientów korporacyjnych kwota przeterminowania (ekspozycja zagrożona) wynosi powyżej 3000 zł, klientów indywidualnych 500 zł, a okres przeterminowania powyżej 90 dni. Porównując te kryteria z podanymi w tabeli 3, które dotyczą Alior Banku SA, widać znaczące różnice sposobu klasyfikacji ekspozycji do grupy zagrożonych. Dotyczą one także procentowych wysokości odpisów aktualizujących wartości w zależności od okresu przeterminowania, a także pomniejszania podstawy tworzenia rezerw o wartość przyjętych zabezpieczeń.

Reasumując, w obecnym stanie prawnym banki prowadzące rachunkowość w oparciu o MSR/MSSF poprzez możliwość zastosowania własnych rozwiązań w zakresie oceny utraty wartości instrumentów finansowych, oczywiście w ogólnych granicach określonych standardami, stały się dla siebie regulatorami istotnych norm mających wpływ na ich ekonomiczny wizerunek. Naturalną rzeczą jest, że tworzone dla siebie ograniczenia będą łagodniejsze od tych, które byłyby narzucone z zewnątrz.

Większość banków deklaruje na swoich stronach internetowych społeczną odpowiedzialność prowadzonej przez siebie działalności. Nie kwestionując w najmniejszym stopniu tych oświadczeń, należy stwierdzić, że w przypadku oceny utraty wartości instrumentów finansowych ilość zmiennych determinujących poziom odpisów aktualizujących wartość jest na tyle duża, że w „trudniejszej” dla zarządu sytuacji bez trudu można uzyskać zerową wartość tego odpisu. Na przykład w sytuacji indywidualnego podejścia do ekspozycji, wystarczy udzielenie nowego kredytu na spłatę poprzedniego, zawarcie aneksu zmieniającego warunki spłaty umowy poprzedniej lub konsolidacja kilku kredytów w jeden. Zmieniają się wówczas zarówno terminy przepływów pieniężnych, najczęściej znacznie oddalone od daty zawarcia lub zmia-

ny umowy pierwotnej, jak i kwoty zapadalności rat kredytowych i odsetek. Przeprowadzona analiza historyczna jednej z umów kredytowych wykazała 11 aneksów do umowy, cztery umowy na spłatę kredytu pierwotnego, po czym wierzytelność została sprzedana do jednej ze spółek, będącej klientem banku, a następnie odkupiona przez bank za 100% długu, by w końcu bank nabył swoją wierzytelność w ten sposób, że pierwotny dłużnik „spłacił” swoje zadłużenie, przekazując – w porozumieniu z bankiem – fikcyjnie stworzoną wartość niematerialną i prawną (baza danych), która została ujęta w księgach rachunkowych na koncie „inwestycje w wartości niematerialne i prawne”.

W przypadku podejścia grupowego szacowanie utraty wartości ekspozycji kredytowych opiera się na rachunku prawdopodobieństwa, a nie na stanie faktycznym każdej z ekspozycji tworzących portfel. Sytuacja ta oddala współczesną rachunkowość od tradycyjnej rachunkowości opartej na rzeczywistych zdarzeniach gospodarczych.

3. Strata oczekiwana w projektowanym MSSF 9

Opracowując plany finansowe na potrzeby własne i nadzoru finansowego, a także w toku normalnej działalności, banki są zobowiązane oszacować poziom tych ekspozycji kredytowych, które w bieżącym i nadchodzącym okresie lub okresach mogą utracić swoją wartość. Innymi słowy, zarządzanie ryzykiem kredytowym obejmuje nie tylko bieżącą, ale również przyszłą jakość portfela kredytowego, w tym poziom rezerw na ekspozycje zagrożone. Jest to realizowane na podstawie analizy danych zarówno bieżących, jak i historycznych.

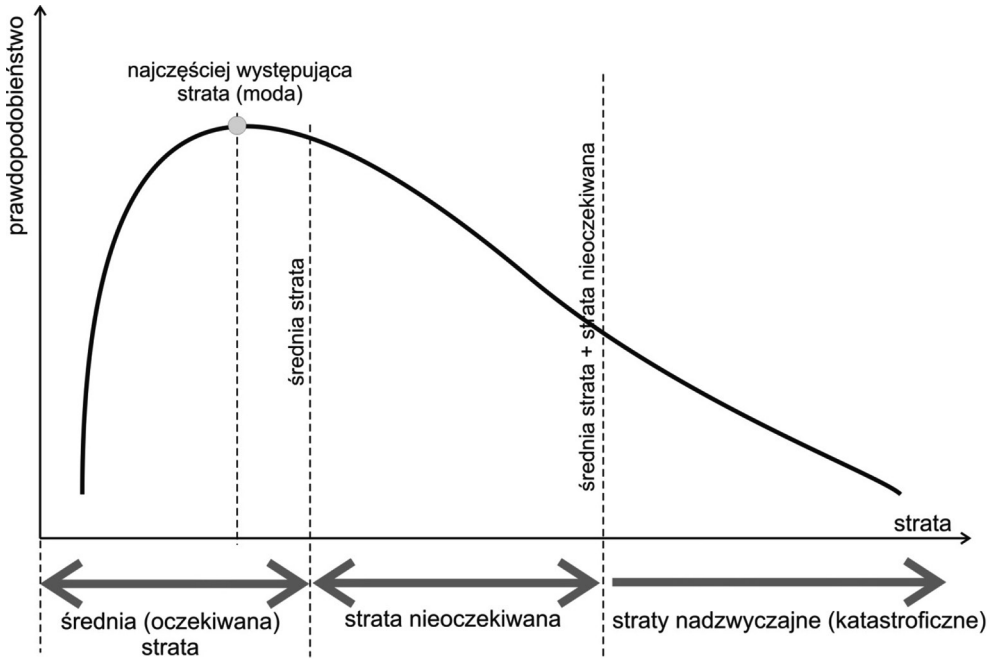
Prawna możliwość funkcjonowania banków jest obwarowana szeregiem wymogów, wśród których jednym z ważniejszych jest obowiązek utrzymywania funduszy własnych oraz współczynnika wypłacalności na odpowiednim poziomie [Prawo bankowe 1997, art. 128]. Jako że straty obciążają fundusze własne, ryzyko powstania strat, zwłaszcza pochodzących od ryzyka kredytowego¹¹, podlega szczególnej analizie, a możliwe do wystąpienia straty można podzielić na trzy kategorie: straty oczekiwane, nieoczekiwane i katastroficzne (rys. 1).

Straty oczekiwane są tymi stratami, które powinny być zaabsorbowane przez bieżący wynik finansowy, a ich poziom jest często szacowany w oparciu o dane historyczne portfela aktywów, zwłaszcza portfela kredytowego, przy najwyższym prawdopodobieństwie rozkładu. Straty nieoczekiwane, to straty, których nie można było przewidzieć na podstawie analizy historycznej, a ich wielkość w połączeniu ze stratami oczekiwanymi, powinna zostać zaabsorbowana przez kapitały własne. W takiej sytuacji wartość współczynnika wypłacalności oscyluje wokół zera, przy

---

¹¹ W krajowym sektorze bankowym, według stanu na 31.03.2013 r., udział wymogu kapitałowego z tytułu ryzyka kredytowego w całkowitym wymogu kapitałowym, przy obliczaniu współczynnika wypłacalności, wynosił 86,5%.

wymaganym minimalnym 8%, i jest przesłanką do podjęcia przez KNF decyzji o samodzielnej sanacji lub przejściu banku. Poziom strat katastroficznych to straty, których wartość powoduje wystąpienie ujemnych kapitałów własnych i jest jedną z przesłanek do ogłoszenia upadłości banku.

Rys. 1. Rozkład strat w zależności od prawdopodobieństwa ich wystąpienia

Źródło: [Marcinkowska 2009, s. 39].

W projektowanym MSSF 9 dotychczasowy model faktycznie poniesionych strat ma być zastąpiony modelem strat oczekiwanych, co w momencie początkowego ujęcia instrumentu finansowego spowoduje korektę wzoru (1) do postaci:

$$WB_o = (-CF_0) \cdot (1 + ESP)^{\frac{1}{365}} - S_{1-roczy} \quad (4)$$

gdzie: $S_{1-roczy}$ – część straty oczekiwanej w całym okresie trwania instrumentu finansowego, odniesiona do okresu jednego roku.

W kolejnych dniach bilansowych, w przypadku zaistnienia wiarygodnych przesłanek świadczących o znacznym pogorszeniu jakości kredytowej (*significant credit quality deterioration*), banki ujmowałyby całą oczekiwaną stratę ($S_{100\%}$) w odniesieniu do całej długości trwania instrumentu finansowego. Można to opisać zależnością:

$$WB_i = (WB_{i-1} - CF_i) \cdot (1 + ESP)^{\frac{d_i - d_{i-1}}{365}} - S_{100\%} \cdot \quad (5)$$

Wzory (4) i (5) nie uwzględniają wartości przyjmowanych przez banki zabezpieczeń oraz stóp odzysku. W praktyce w przypadku zabezpieczeń rzeczowych o wiarygodnie określonej wartości (np. hipoteka na nieruchomości, zastaw rejestrowy lub przewłaszczenie ruchomości wycenionych przez rzeczoznawców), banki pomniejszają kwotę wymaganej rezerwy do wysokości wartości zabezpieczenia¹². Stopa odzysku jest – określanym przez banki na podstawie odrębnych analiz – procentowym wskaźnikiem zwindykowanych niespłaconych kredytów w portfelu¹³, podzielonych przez wartość niespłaconych kwot kapitału. Stopa ta, pomnożona przez niespłacony kapitał kredytowy danej ekspozycji, wyraża kwotę odzysku z danego instrumentu finansowego.

Można w tym miejscu zapytać, czy słuszne jest, aby w momencie początkowego ujęcia instrumentu finansowego ujmować stratę oczekiwaną w części odpowiadającej 12-miesięcznemu okresowi jego trwania. Odpowiedź na to pytanie nie jest jednoznaczna.

Skoro strata oczekiwana została wyznaczona z wysokim prawdopodobieństwem na dzień początkowego ujęcia instrumentu, logika nakazuje, aby została ona ujęta w pełnej wysokości w tym dniu. Taki model został przyjęty w standardach amerykańskich GAAP [MF 2013]. Zaletą tego podejścia jest ujawnienie pełnego zagrożenia pochodzącego od instrumentu finansowego bądź grupy. Z drugiej jednak strony, w przypadku wieloletnich ekspozycji kredytowych, obciążenie wyniku finansowego bieżącego okresu potencjalnymi wieloletnimi stratami nie wydaje się rozwiązaniem właściwym, tym bardziej że MSSF 9 przewiduje, iż po roku przy istotnym pogorszeniu jakości kredytowej strata oczekiwana zostanie ujęta w pełnej wysokości. Ponadto koncepcja uwzględnienia pełnej straty oczekiwanej w dniu początkowego ujęcia instrumentu finansowego jest bardziej podatna na manipulacje jej wartością, m.in. poprzez średnioważony czas trwania portfela kredytowego (w przypadku ekspozycji grupowych), co zaprezentowano w kolejnym rozdziale.

Należy także zauważyć, że uwzględnianie strat oczekiwanych w momencie początkowego ujęcia instrumentu finansowego poprawi stabilność finansową banków. Wynika to z faktu, że w przypadku braku przyjmowania przez banki zabezpieczeń oraz dokonywania wiarygodnych analiz w zakresie odzyskiwania utraconych kwot, wielkość odpisu aktualizacyjnego dokonywanego w momencie początkowego ujęcia będzie prowadziła do obniżenia bieżącego wyniku finansowego.

¹² W przypadku banków prowadzących rachunkowość w oparciu o przepisy UoR możliwość pomniejszania kwoty rezerwy celowej o wartość przyjętych zabezpieczeń, regulują odrębne przepisy [Rozporządzenie MF z 16 grudnia 2008].

¹³ Bez uwzględniania efektów windykacji z zabezpieczenia.

4. Modele szacowania straty oczekiwanej a inżynieria finansowa

Nowy MSSF 9 jest opracowywany przy współpracy Banku Rozrachunków Międzynarodowych z siedzibą w Bazylei¹⁴ (BIS – Bank for International Settlements), który w 2006 r. opublikował tzw. Nową Umowę Kapitałową (NUK), zwaną również Bazylea II. W tym samym czasie Parlament Europejski przyjął NUK pod postacią Dyrektywy 2006/48, która reguluje zasady podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe [Dyrektywa 2006/48]. Postanowienia NUK zostały zaimplementowane do krajowego porządku prawnego w 2007 r. i przyjęły postać uchwał Komisji Nadzoru Bankowego¹⁵, które dopuszczają stosowanie modelu strat oczekiwanych, ale tylko przy obliczaniu wymogu kapitałowego na pokrycie ryzyka kredytowego, i to w warunkach stwierdzonej już utraty wartości [Uchwała 76/2010].

Strata oczekiwana dla ekspozycji kredytowych, w momencie początkowego ich ujęcia w księgach rachunkowych, może być wyznaczona zarówno w przypadku indywidualnego kredytu, jak i portfela kredytowego. Przy podejściu grupowym analizowany jest usystematyzowany, ze względu na przyjęte przez bank jednorodne kryteria, zbiór kredytów. Kryteriami tymi¹⁶ mogą być przykładowo: cel kredytowania (np. kredyty mieszkaniowe, samochodowe), kwota, okres kredytowania, branża reprezentowana przez kredytobiorcę itp. Innymi słowy w podejściu grupowym z portfela kredytowego należy wyodrębnić jednorodne grupy, które podlegają badaniu statystycznemu ze względu na historyczne parametry. Suma strat oczekiwanych z każdego portfela cząstkowego jest stratą oczekiwaną na grupie aktywów.

Strata oczekiwana na portfelu kredytowym (EL – *expected loss*) jest funkcją prawdopodobieństwa niewykonania zobowiązań (PD – *probability of default*), wartości ekspozycji w momencie niewykonania tych zobowiązań (EAD – *exposure at default*) oraz stopy odzysku (R – *recovery rate*) i określona jest zależnością [Marcinkowska 2009, s. 47]:

$$EL = PD \cdot EAD \cdot (1 - R). \quad (6)$$

W najprostszym modelu, zakładającym homogeniczną grupę kredytobiorców strata oczekiwana jest równa wartości zagrożonej VaR (*Value at Risk*) i opisana jest wzorem [Kałużny 2009, s. 64]:

$$VaR = \sigma \cdot k \cdot V, \quad (7)$$

gdzie: VaR – wartość narażona na ryzyko portfela banku,
 σ – odchylenie standardowe dla portfela jednorodnych ekspozycji,

¹⁴ W ramach BIS funkcjonuje Bazylejski Komitet Nadzoru Bankowego (Basel Committee on Banking Supervision).

¹⁵ Od 1.01.2008 r. funkcjonuje Komisja Nadzoru Finansowego.

¹⁶ Najczęściej jest ich kilka jednocześnie.

- k – liczba odchyłeń standardowych dla poziomu ufności wynoszącego 99% ($k = 2,33$),
 V – wartość początkowa portfela kredytowego.

Określona wzorem (7) wartość zagrożona dotyczy jednego dnia. Aby obliczyć VaR dla dłuższych okresów (VaR_N), należy zastosować pierwiastek kwadratowy z liczby dni (N) występowania instrumentu finansowego w portfelu aktywów¹⁷:

$$VaR_N = VaR \cdot \sqrt{N}. \quad (8)$$

Przykład 1.

W dniu bilansowym „X” bank wykazuje portfel kredytowy składający się z jednego rodzaju kredytów (np. kredyty o wartości przekraczającej 5% funduszy własnych banku, finansujące bieżącą działalność przedsiębiorców), których średnioważony termin zapadalności wynosi 691 dni kalendarzowych, a kredytobiorcy stanowią grupę homogeniczną (np. branża dealerów samochodowych). Analizie poddano 250 dziennych obserwacji¹⁸ stóp zwrotu z portfela kredytowego za ostatni rok. Wymagany poziom ufności wynosi 99%, a wartość początkowa portfela 100 mln zł. W kolejnym dniu roboczym „X+1”, który był również dniem bilansowym, udzielono nowego kredytu o krótkim terminie zapadalności (np. do 1 miesiąca) w kwocie 10 mln zł, wskutek czego średnioważony termin zapadalności portfela kredytowego skrócił się do 507 dni kalendarzowych. Należy obliczyć wartość bilansową portfela kredytowego banku w dniach bilansowych „X” i „X+1” w przypadku założeń MSSF 9 oraz US GAAP, przyjmując, że ekspozycje w portfelu nie są zabezpieczone, a stopa odzysku wynosi 0%.

Z prawdopodobieństwem równym 99% dzienna strata na portfelu kredytowym w dniach bilansowych „X” oraz „X+1” nie przekroczy odpowiednio 584 783 zł oraz 643 262 zł. Zwiększenie wartości portfela znaczącą ekspozycją kredytową o krótkim okresie zapadalności w stosunku do pozostałych spowoduje obniżenie obciążenia portfela stratą oczekiwaną w przypadku pełnego ujęcia tej straty (poz. 20), natomiast w przypadku rozwiązań proponowanych w MSSF 9 obciążenie to pozostaje niezmiennie, chociaż niższe w stosunku do przyjętych w US GAAP. W przykładzie założono, że stopa zwrotu z nowo udzielonego kredytu mieściła się w przedziale pomiędzy zaobserwowaną wartością minimalną a maksymalną. Gdyby założyć, że stopa zwrotu z kredytu udzielonego w dniu „X+1” odbiegałaby znacząco w górę w stosunku do wcześniejszych obserwacji (np. 10%), wówczas wzrosłoby odchylenie standardowe, a w ślad za nim strata oczekiwana, co spowoduje obniżenie wartości bilansowej ekspozycji. Jeżeli natomiast stopa zwrotu z nowej ekspozycji byłaby

¹⁷ Szerzej na ten temat: [Marcinkowska 2009].

¹⁸ Liczba dni roboczych w roku zalecana do analizy przez KNF. W przykładzie nie zamieszczono wartości dziennych stóp zwrotu ze względu na możliwą obszerność przykładu i jego nieczytelność w tekście.

bliska wartości średniej arytmetycznej, odchylenie standardowe obniży się, co spowoduje obniżenie straty oczekiwanej oraz podwyższenie wartości bilansowej ekspozycji.

Tabela 4. Rozwiązanie przykładu

Wyszczególnienie	Dzień bilansowy „X”	Dzień bilansowy „X+1”
1. Liczba obserwacji	250	250
2. Maksymalna zaobserwowana stopa zwrotu	5,98%	5,98%
3. Minimalna zaobserwowana stopa zwrotu	5,02%	5,02%
4. Średnia zaobserwowana stopa zwrotu	5,43%	5,43%
5. Wartość początkowa portfela (zł)	100 000 000	110 000 000
6. Poziom ufności	99%	99%
7. Liczba odchyłeń standardowych (k)	2,33	2,33
8. Odchylenie standardowe σ	0,0025098	0,0025098
9. Dzienny VaR (zł)	584 783	643 262
10. Liczba dni kalendarzowych trwania portfela kredytowego	691	507
11. Wskaźnik przeliczenia dni kalendarzowych na robocze	$250/365 = 0,685$	$250/365 = 0,685$
12. Liczba dni roboczych (N)	473	347
13. $\sqrt{N}$	21,756	18,636
14. VaR dla całego okresu trwania ekspozycji (US GAAP)	12,722,548	11,987,826
15. Liczba dni roboczych w roku	250	250
16. $\sqrt{250}$	15,811	15,811
17. VaR dla 250 dni (12 miesięcy) MSSF 9	9 246 237	10 170 861
18. Wartość bilansowa wg US GAAP (poz. 5 – poz. 14)	87277452	98012174
19. Wartość bilansowa wg MSSF 9 (poz. 5 – poz. 17)	90 753 763	99 829 139
20. Obciążenie wartości początkowej stratą oczekiwaną US GAAP	12,72%	10,90%
21. Obciążenie wartości początkowej stratą oczekiwaną MSSF 9	9,25%	9,25%

Źródło: opracowanie własne.

Ewidencja księgowa prowadzona jest w bankach dla indywidualnych ekspozycji, natomiast przedstawiony sposób wyznaczenia straty oczekiwanej dotyczy zbioru kredytów. W związku z tym, że wycena według skorygowanej ceny nabycia musi być dokonywana indywidualnie dla każdego kredytu, bo z reguły ekspozycje te róż-

nią się terminem powstania, oprocentowaniem czy datami przepływów pieniężnych, strata oczekiwana będzie również musiała być rozliczana indywidualnie. Wydaje się, że najlepszym, bo najprostszym i najtańszym, sposobem obliczenia straty oczekiwanej dla pojedynczej ekspozycji przy podejściu grupowym byłoby wyznaczenie udziału strukturalnego portfela ze względu na wartość wszystkich ekspozycji, a następnie przemnożenie tak uzyskanego indeksu przez stratę oczekiwaną na portfelu. Jest to oczywiście przybliżenie, bo wszystkim ekspozycjom z portfela kredytowego przypisuje się tę samą wagę zagrożenia stratą, jednak sam model wartości zagrożonej *VaR* również ma szereg niedoskonałości i jest jedynie przybliżonym oszacowaniem straty (zob. szerzej [Marcinkowska 2009]). Ponadto model ten nie jest jedynym, który znajduje zastosowanie w bankach.

Obecnie podejście indywidualne szacowania odpisów aktualizacyjnych, w zależności od kategorii dłużników, opiera się na analizie ekonomiczno-finansowej, analizie scoringowej, ratingach zewnętrznych, publikowanych przez wyspecjalizowane agencje, oraz – coraz częściej w największych bankach – na podstawie ratingów wewnętrznych opracowywanych przez same banki. O ile obecnie prognozy banków w stosunku do zagrożonych ekspozycji mają na celu określenie odpisu aktualizacyjnego na dzień bilansowy, o tyle po wejściu w życie MSSF 9, banki będą zobowiązane, w momencie początkowego ujęcia instrumentu finansowego, oszacować również wielkość straty oczekiwanej na konkretnej ekspozycji. Zasygnalizowany problem wydaje się niebagatelny z organizacyjnego i technicznego punktu widzenia. Przykładowo, na koniec 2012 r. bank PKO BP SA, dokonując aktualizacji wartości ekspozycji na ryzyko kredytowe, poddał badaniu indywidualnemu ponad

Tabela 5. Ekspozycje na ryzyko kredytowe PKO BP S.A. wg stanu na dzień 31.12.2012 r.

Wyszczególnienie	Wartość w mln zł	Struktura
1. Należności od banków z rozpoznaną utratą wartości:	33 569	100,0%
a) oceniane metodą zindywidualizowaną	33 569	100,0%
b) pozostałe	0	0,0%
2. Kredyty i pożyczki z rozpoznaną utratą wartości:	12 316 755	100,0%
a) oceniane metodą zindywidualizowaną	5 552 524	45,1%
b) pozostałe	6 764 231	54,9%
3. Dłużne papiery wartościowe z rozpoznaną utratą wartości:	5 536	100,0%
a) oceniane metodą zindywidualizowaną	5 536	100,0%
b) pozostałe	0	0,0%
4. Razem ekspozycje na ryzyko:	12 355 860	100,0%
a) oceniane metodą zindywidualizowaną	5 591 629	45,3%
b) pozostałe	6 764 231	54,7%
5. Kredyty i pożyczki udzielone klientom (brutto)	148 313 487	X

Źródło: [PKO BP SA 2013].

45% ekspozycji narażonych na ryzyko o wartości niespełna 5,6 mld zł. Po wprowadzeniu w życie MSSF 9 bank będzie zobowiązany dokonać oszacowania strat oczekiwanych całego portfela kredytowego, którego wartość brutto w tym czasie wynosiła ponad 148 mld zł. Wydaje się, że oszacowanie tak dużej grupy nie będzie możliwe metodami indywidualnymi i zastosowane zostanie podejście mieszane: indywidualno-statystyczne. Z uwagi na dużą liczbę ekspozycji detalicznych można się spodziewać stosowania metod statystycznych przy analizie tej grupy, natomiast w przypadku dużych ekspozycji stosowane będą metody indywidualne.

Oprócz problemów technicznych, osobowych czy związanych z kosztami wdrożeń, w przypadku podejścia indywidualnego mogą pojawić się poważne problemy metodologiczne. Duża zmienność otoczenia gospodarczego oraz brak lub ograniczona liczba modeli prognostycznych umożliwiających szacowanie strat oczekiwanych dla indywidualnych ekspozycji kredytowych (również w przypadku przedsiębiorców) może być barierą trudną do pokonania lub powodować na tyle subiektywne oszacowanie strat, że każda ich kwota będzie mogła być uznana za prawdopodobną. Jak w takiej sytuacji ocenić jakość informacyjną sprawozdania finansowego? W tej sytuacji należy mieć nadzieję, że banki będą zabezpieczać swoje wiarygodności na tyle dobrze, że strata oczekiwana w momencie początkowego ujęcia instrumentu finansowego zostanie zniwelowana. W opisanej sytuacji wzrośnie znaczenie metod prognostycznych bankructwa jednostek, a tym samym konieczność ich udoskonalenia, co stanowi swego rodzaju wyzwanie, a przede wszystkim szansę dla nauki.

Odrębnym problemem będzie konieczność wytłumaczenia interesariuszom banków, dlaczego – przynajmniej przejściowo – spadnie rentowność tych instytucji. Wskutek uwzględnienia strat oczekiwanych wzrośnie poziom odpisów aktualizacyjnych, co skokowo (w 2015 r.) przełoży się na obniżenie wyników banków.

5. Zakończenie

Podsumowując rozważania związane z planowanymi kierunkami zmian MSSF 9 w zakresie wyceny instrumentów finansowych, przeprowadzanej według skorygowanej ceny nabycia, należy stwierdzić, że uwzględnienie strat oczekiwanych już na etapie początkowego ujęcia przyczyni się do ostrożniejszego szacowania ekspozycji narażonych na ryzyko kredytowe, a w konsekwencji do zwiększenia stabilności banków. Instytucje te posiadają jednak umocowania prawne do wdrażania własnych regulacji wewnętrznych w tym zakresie. Ze względu na wielość podejść, metod i technik w szacowaniu strat oczekiwanych, których wspólną cechą jest przybliżone określenie wartości przyszłych zagrożeń, obniżeniu może ulec porównywalność sprawozdań finansowych. Należy sądzić, że banki charakteryzujące się wysokim apetytem na ryzyko będą dążyły do opracowania takich modeli szacowania strat, które w rezultacie wykażą niższe wielkości zagrożeń. Odwrotnie będzie w przypadku banków cechujących się awersją do ryzyka. Sytuacja ta może skutkować również tym, że instytucje finansowe skupią swoją uwagę na skomplikowanych i trudnych

do zrozumienia przez przeciętnego odbiorcę modelach matematycznych, udowadniając niskie bądź wysokie odpisy aktualizacyjne względami leżącymi po stronie „obowiązujących” algorytmów. Stan ten, dotyczący możliwych do zaistnienia, ale nie zaistniałych zdarzeń gospodarczych, przybliży rachunkowość do inżynierii finansowej, która w dużej mierze może zdominować rachunkowość bankową. Wyniki symulacji tej inżynierii nie będą poparte stosownym podpisem „inżyniera finansowego”, chociaż główny księgowy złoży swój podpis na sprawozdaniu finansowym.

Literatura

- Alior Bank, 2013, Sprawozdanie finansowe Alior Bank SA za rok zakończony 31 grudnia 2012 r., www.aliorbank.pl (21.05.2013).
- BRE Bank, 2013, Raport z badania skonsolidowanego sprawozdania finansowego za rok obrotowy od 1 stycznia do 31 grudnia 2012 r., www.brebank.pl (21.05.2013).
- De Soto, de Soto J.H., 2009, *Pieniądz, kredyt bankowy i cykle koniunkturalne*, Instytut Ludwiga von Missesa, Warszawa.
- Dyrektywa 2006/48/WE Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie podejmowania i prowadzenia działalności przez instytucje kredytowe, Dz.Urz. UEL 2006.177.1 z późn. zm.
- IFRS, 2013, Annual Report 2012. A new chapter global financial reporting, IFRS Foundation, 2013, <http://www.ifrs.org/The-organisation/Governance-and-accountability/Annual-reports/Documents/2012-IFRS-Foundation-Annual-Report.pdf>, dostęp: 02.05.2013 r.
- Kałużny R., 2009, *Pomiar ryzyka kredytowego banku*, PWN, Warszawa.
- KNF, 2013, *Dane miesięczne sektora bankowego w Polsce. Stan na dzień 31.03.2013 r.*, Komisja Nadzoru Finansowego, Warszawa 2013, www.knf.gov.pl(20.05.2013).
- Marcinkowska M., 2009, *Standardy kapitałowe banków*, Regan Press, Gdańsk.
- MF, 2013, Pismo Departamentu Rachunkowości Ministerstwa Finansów nr DR4/9003/100-6/MLS/13 z dnia 20.03.2013 r. adresowane do Stowarzyszenia Księgowych w Polsce.
- MSR 2008, Rozporządzenie Komisji (WE) nr 1126/2008 przyjmujące określone międzynarodowe standardy rachunkowości zgodnie z rozporządzeniem (WE) nr 1606/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady, Dz.Urz. UEL 2008.320.1 z późn. zm.
- Paździor A., 2013, *Kryzys finansowy i jego skutki dla gospodarki Polski i świata*, DIFIN, Warszawa.
- PKO BP S.A., 2013, *Sprawozdanie finansowe PKO BP S.A. za rok zakończony 31.12.2012 r.*, Warszawa 26.02.2013 r., www.pkobp.pl.
- Pokojska A., 2008, *Zmiana w rachunkowości banków nie zakończą kryzysu finansowego*, Dziennik Gazeta Prawna z 13 października.
- Prawo bankowe 1997, Ustawa z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe, tekst jedn. Dz. U. 2012.1376.
- Rekomendacja R, 2011, Uchwała nr 151/2011 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 7 czerwca 2011 r. w sprawie Rekomendacji R dotyczącej zasad identyfikacji ekspozycji kredytowych, które utraciły wartości, wyznaczania odpisów aktualizujących z tytułu utraty wartości bilansowych ekspozycji kredytowych oraz rezerw na pozabilansowe ekspozycje kredytowe, Dz. Urz. KNF 2011.6.17.
- Rozporządzenie MF 2008, *Rozporządzenie Ministra Finansów z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie zasad tworzenia rezerw na ryzyko związane z działalnością banków*, Dz.U. 2008.235.1589.
- Uchwała 76/2010, Uchwała nr 76/2010 Komisji Nadzoru Finansowego z dnia 10 marca 2010 r. w sprawie wyznaczania wymogów kapitałowych z tytułu poszczególnych rodzajów ryzyka, Dz.Urz. KNF 2010.2.11 z późn. zm.
- UoR, Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości, tekst jedn. Dz.U. 2013.330.

**A MODEL FOR ESTIMATING THE LOSS OF VALUE
OF AMORTISED COST FINANCIAL INSTRUMENTS AS PER
THE ACCOUNTING STANDARDS REQUIREMENTS 9 IFRS –
ACCOUNTING OR FINANCIAL ENGINEERING?**

Summary: From 2015 onwards the current international accounting standard IAS 39 Financial Instruments: Recognition and Measurement is to be replaced by IFRS 9 Financial Instruments. The currently existing amortized cost valuation model relates primarily to portfolios of credit, taking into account the losses resulting from past events and current circumstances (ex post), but not allowing for the adjustment of highly probable future losses (ex ante). The article discusses the draft rules of valuation for the upcoming reporting standard and identifies the risks associated with the possibility of creating valuations of financial instruments based on subjective opinions of future losses in the loan portfolios of the institutions concerned.

Keywords: financial instruments, bank accounting, IFRS.